

Politični ukrepi Evropske unije za reševanje podnebne krize

Political Measures of the European Union for Resolving the Climate Crisis

Izvleček

Če želimo ustaviti globalno segrevanje pod 2 °C, potem lahko izpustimo še 565 giga ton CO₂, kar bomo s sedanjim življenjskim slogom storili v naslednjih 15 letih (Kuh, 2018). V prispevku so predstavljeni nekateri politični ukrepi, ki jih sprejemajo EU in države članice na nacionalni, regionalni in globalni ravni za reševanje podnebne krize. Tako so obravnavani Kjotski protokol in Pariški sporazum ter podnebne strategije in podnebni zakoni izbranih evropskih držav, vključno s Slovenijo. Avtorji ugotavljajo, da se kljub političnim ukrepom podnebna kriza krepi, zato so potrebni tudi drugi ukrepi v smeri okoljsko in družbeno odgovornega življenjskega sloga.

Ključne besede: podnebne spremembe, Kjotski protokol, Pariški sporazum, podnebni zakon

Abstract

If we want to keep global warming below 2 °C, then we can only release 565 more gigatons of CO₂; judging from our current lifestyle, we will achieve that in the next 15 years (Kuh, 2018). The paper presents some of the political measures adopted by the EU and Member States at the national, regional and global level to resolve the climate crisis. Hence, it discusses the Kyoto Protocol and the Paris Agreement, as well as the climate strategies and climate acts of selected European countries, including Slovenia. The authors have ascertained that despite these political measures the climate crisis is escalating, which is why measures towards an environmentally and socially responsible lifestyle are also necessary.

Keywords: climate change, Kyoto Protocol, Paris Agreement, climate act

Meseca junij in julij 2019 sta najtoplejša meseca v zgodovini meteoroloških meritev v Evropi. Temperatura v Parizu je bila enaka povprečni julijski temperaturi v Bagdadu, za katerega je značilno vroče puščavsko podnebje, na jugu Francije pa so izmerili celo 46 °C, kar je značilno za Dolino smrti, ki je najbolj vroč kraj na Zemlji (World Meteorological Organization, 2019 a; World Meteorological Organization, 2019 b). Kljub rekordni vročini si te verjetno ne bomo zapomnili, saj je rušenje temperaturnih rekordov postala skoraj stalnica. Ti so posledica podnebnih sprememb, njihov negativen vpliv pa se kaže na infrastrukturi, prometu, energetiki, okolju in ljudeh. Letos so v Evropi zaradi širjenja tračnic na vročini ustavili vlake, zaradi nizkega vodostaja so omejili vodni promet, zaradi pretople vode za

hlajenje reaktorjev so ustavili jedrske elektrarne, zaradi vročine pa so prvič predstavili tudi šolske teste. Vročina je povzročila številne požare, močnejše pa se je talil tudi led, tako je oboje prispevalo h krepitvi podnebne krize. Poleg tega je padla podpovprečna količina dežja, ponekod celo polovica manj od pričakovane, kar vpliva na slabšo pridelavo hrane, dostopnost do pitne vode, delovno sposobnost, gospodarsko rast ter zdravje in počutje ljudi (World Meteorological Organization, 2019 a). Letošnji podatki še niso znani, vendar je zgovorno dejstvo, da je v Evropi leta 2003 zaradi vročinskih valov umrlo 70.000 ljudi (Robine idr., 2008). Če je tako obsežna škoda nastala ob sedanjem povečanju povprečne temperature v Evropi za 2 °C (Copernicus Climate Change ..., 2018), potem si težko



Mag. Danijel Davidovič

Filozofska Fakulteta Maribor,
Univerza v Mariboru
danijel.davidovic@um.si



Ddr. Ana Vovk Korže

Filozofska Fakulteta Maribor,
Univerza v Mariboru
ana.vovk@um.si;



Janja Lužnik

Filozofska Fakulteta Maribor,
Univerza v Mariboru
janja.luznik@um.si
COBISS: 1.04

Letos so v Evropi zaradi širjenja tračnic na vročini ustavili vlake, zaradi nizkega vodostaja so omejili vodni promet, zaradi pretople vode za hlajenje reaktorjev so ustavili jedrske elektrarne, zaradi vročine pa so prvič predstavili tudi šolske teste.

predstavljamo nevarne posledice ob nadaljnjem predvidenem višanju temperatur.

Da bi omenjene nevarnosti omilili oziroma zmanjšali njihov vpliv na ljudi, skušajo politiki na nacionalni in globalni ravni sprejeti ukrepe predvsem z omejevanjem izpustov toplogrednih plinov (TGP). V nadaljevanju so predstavljeni nekateri tovrstni politični dokumenti in dogovori, ki se izvajajo na območju Evropske unije (EU). Čeprav so politični ukrepi nujni, sami niso dovolj, saj količina TGP narašča in učinki podnebnih sprememb se krepijo kljub njihovem sprejetju. Reševanje podnebne krize je namreč zaradi ogromnega obsega, raznovrstnih deležnikov z različnimi interesi, negotovosti ter časovnega okvirja zahtevno (Kuh, 2018). Tako podnebna kriza poleg političnih zahteva tudi druge ukrepe, kot je sprememba življenjskega sloga posameznikov.

Kjotski protokol in Pariški sporazum

Okvirna konvencija Združenih narodov o podnebnih spremembah (Konvencija) je mednarodni okoljski sporazum v veljavi od leta 1994, ki ga priznava 197 držav. Glavni namen dogovora je omejitev TGP, tako da ti ne bodo nevarni za podnebje, ekosisteme, prehransko varnost in gospodarstvo (United Nations, 1992). *Konvencija* omogoča sodelovanje držav podpisnic pri prepoznavanju skupnih problemov in možnosti za njihovo reševanje, ki nato s protokoli in sporazumi opredelijo bolj natančne cilje in sredstva za njihovo doseganje (Kuh, 2018). Pri tem upoštevajo dve načeli: *načelo skupnih, a različnih odgovornosti*, ki pomeni večjo odgovornost razvitih držav ter *načelo izmenjave podatkov*, ki pomeni zbiranje, spremljanje in mednarodno deljenje podatkov o izpustih TGP (United Nations, 1992). Kot omenjeno, *Konvencija* sama ne odpravlja problemov, temveč predstavlja izhodišče za snovanje mednarodnih dogovorov za reševanje problemov. S tem namenom sta bila v sklopu *Konvencije* sprejeta *Kjotski protokol (Protokol)* in *Pariški sporazum (Sporazum)*.

Kjotski protokol je edini globalni pravno obvezujoč dogovor za zmanjševanje emisij TGP, veljaven pod mednarodnim pravom. Sklenjen je bil med 37 razvitimi državami, ki so se zavezale k omejitvi TGP v obdobju 2008–2012. EU si je zastavila najbolj ambiciozne cilje, tako se je zavezala za 8 % namesto 5 % znižanje TGP kot preostale podpisnice (Kuh, 2018; Climate Action, 2019 d). Ob koncu prvega obdobja so bili rezultati še boljši, saj so države članice skupaj dosegle 19 % znižanje TGP. Slovenija je v tem obdobju dosegla 8 %

znižanje, podobno kot večina manj razvitih držav članic EU (Climate Action, 2019 d).

Poleg omejitev TGP je *Protokol* omogočal mednarodno trgovanje z izpusti ter skupne projekte za zmanjševanje TGP v razvitih državah in državah v razvoju (Kuh, 2018). Predvidene so tudi kazni, tako se je državi za vsako prekoračeno tono izpustov znižala dovoljena meja za izpuste v naslednjem obdobju za 1,3 t (Kuh, 2018). *Protokol* je bil podaljšan z *Doha amandmajem* za obdobje 2013–2020, vendar ga niso potrdile vse članice *Konvencije* (Kuh, 2018). EU, ki ga je potrdila, ima cilj v novem obdobju znižati izpuste TGP za 20 %, kar bo predvidoma dosegla do konca naslednjega leta (Climate Action, 2019 e).

V sklopu *Konvencije*, vendar neodvisno od *Protokola*, je zasnovan tudi *Pariški sporazum*, ki je v veljavi od leta 2016. Sporazum je podpisalo 195 držav sveta, njegovi glavni nameni pa so (Paris Agreement, 2015):

1. omejitev naraščanja globalne povprečne temperature pod 2 °C glede na predindustrijsko dobo, s težnjo po omejitvi na 1,5 °C,
2. povečanje sposobnosti za prilagajanje na podnebne spremembe in spodbujanje razvoja, ki ne bo ogrožal pridelave hrane,
3. spodbujanje denarnih tokov za krepitev razvoja z nizkimi izpusti in veliko odpornostjo na podnebne spremembe.

Za razliko od *Protokola Sporazum* vključuje razvite države in države v razvoju, ki morajo pripraviti cilje in ukrepe za zmanjšanje TGP glede na lastne okoliščine. Pri tem se upoštevata obe omenjeni načeli *Konvencije*. Cilji in ukrepi bodo obnovljeni vsakih 5 let. Za razliko od *Protokola* je *Sporazum* pravno neobvezujoč in temelji na prostovoljnem pristopu držav. Če države ciljev ne dosežejo, ni predvidenih kazni (Kuh, 2018).

Ker *Sporazum* ne določa točnih ciljev in ukrepov za preprečevanje preseganja meje in ker ne opredeljuje kazni zaradi nedoseganja zastavljenih ciljev, ga nekateri označujejo kot dogovor 'brez dejanj, samo obljube' (Milman, 2015). Tudi skupni cilj omejitve dviga temperatur pod 2 °C nekateri označujejo za neambiciozen ter tako nekoristen. Poleg tega so nekateri dokazali, da večina držav ne izvaja dogovorov iz *Sporazuma* (Victor idr., 2017). Glede na časovno stisko so zato potrebni konkretniji in ambicioznejši cilji in ukrepi.

Ukrepi Evropske unije

EU je vodilna politična skupnost na področju ukrepanja proti podnebni krizi. Potrdila je *Protokol* in njegovo nadaljevanje ter delovala

**Okvirna konvencija
Združenih narodov
o podnebnih
spremembah
sama ne odpravlja
problemov, temveč
predstavlja izhodišče
za snovanje
mednarodnih
dogovorov za
reševanje problemov.**

kot pobudnica za *Sporazum*, ki ga je tudi potrdila in določila ukrepe za njegovo izvajanje (European Commission, 2016). Tako je v obdobju 2009–2020 veljaven *Podnebni in energetska paketa 2020*, ki obsega tri cilje: 20 % znižanje TGP, 20 % energije iz obnovljivih virov in 20 % večja energetska učinkovitost. Ukrepi za doseganje ciljev so (Climate Action, 2019 a):

1. trgovanje z emisijami¹ v energetske, industrijske in letalske sektorje, ki obsegajo 45 % izpustov TGP v EU,
2. omejitve izpustov posameznih držav članic iz gradbeništva, kmetijstva, odpadkov in neletalskega prometa, ki obsegajo preostalih 55 % izpustov,
3. določanje deležev energije iz obnovljivih virov posameznih držav članic glede na razvitost države,
4. razvoj nizkoogljčnih tehnologij s sofinanciranjem inovacij v sklopu NER300 in Obzora 2020.

V obdobju 2021–2030 bo veljaven *Podnebni in energetska okvir 2030*, ki obsega tri cilje:

- vsaj 40 % znižanje TGP,
- vsaj 32 % energije iz obnovljivih virov in
- 32 % večja energetska učinkovitost.

Ukrepi za doseganje ciljev so podobni omenjenim ukrepom iz trenutnega programskega obdobja. Poleg teh bodo vzpostavljena skupna pravila spremljanja in poročanja, državni energetska in podnebni načrti (države jih morajo posredovati do konca 2019) in dolgoročne državne strategije (države jih morajo posredovati do začetka 2020) (Climate Action, 2019 b).

Po zaključku drugega obdobja je vizija EU do leta 2050 postati podnebno nevtralna skupnost držav, kar pomeni zmanjšanje izpustov TGP in njihova poraba v proizvodnji. Z izvajanjem omenjenih ukrepov pričakujejo povečanje dostopnosti energije za vse uporabnike, energetska samozadostnost, nova delovna mesta, okrepljeno zeleno rast, kakovostno okolje in boljše zdravstveno stanje Evropejcev (Climate Action, 2019 b). Konkretna dolgoročna podnebna strategija EU za uresničevanje vizije bo predvidoma pripravljena v prvi polovici leta 2020 (MOP, 2019).

Ukrepi držav članic Evropske unije

Poleg EU-strategij države članice pripravljajo tudi nacionalne strategije ukrepanja proti podnebni krizi. Ukrepi, ki jih posamezne države

članice lahko vključijo v državno zakonodajo, so zmanjševanje potreb po prometu, spodbujanje javnega prometa, omejevanje prometa, odvisnega od fosilnih goriv, posodabljanje zgradb, spodbujanje učinkovitega ogrevanja in ohlajanja zgradb iz obnovljivih virov, podnebju prijazno kmetovanje in pretvorba gnoja v bioplin (Climate Action, 2019 c).

Leta 2008 je bil v Združenem kraljestvu sprejet prvi državni zakon o podnebnih spremembah na svetu, ki je postal vzor za druge države članice. Ukrepi, ki jih vsebuje zakon, so (MOP, 2019):

1. določanje dolgoročnih emisijskih ciljev,
2. snovanje petletnega ogljičnega proračuna,
3. načrtovanje ukrepov za prilagajanje na podnebne spremembe,
4. sestavljanje samostojnega znanstvenega posvetovalnega telesa,
5. oblikovanje meril za spremljanje izvajanja ogljičnih proračunov in emisij.

Emisijski cilj je meja, ki so jo politiki in znanstveniki določili kot največjo dovoljeno količino toplogrednih plinov. Emisijski cilj EU do leta 2050 je neto nič izpustov. Podobno petletni ogljični proračun pomeni največjo dovoljeno količino TGP, ki se lahko spustijo v ozračje v tem obdobju. Tako se da dolgo obdobje emisijskega cilja razdeli na krajša obdobja, ki skupaj prispevajo k njegovemu doseganju. Načrtovanje ukrepov za prilagajanje na podnebne spremembe tudi poteka v petletnem obdobju. Načrti se pripravijo na temelju celovitih ocen tveganj. Pri vseh ukrepih ima veliko vlogo znanstveni posvetovalni odbor, ki nadzoruje izvajanje podnebne politike, doseganje dolgoročnega cilja zmanjševanja emisij in načrte za ukrepanje. Odbor tako pripravi letna poročila o napredku, v katerem predstavi delovanje vlade za doseganje ciljev. Poročila so obravnavana v parlamentu in dostopna javnosti (MOP, 2019).

Prvi zakon proti podnebnim spremembam je bil sprejet pred desetletjem, tako da so lahko preverili njegovo učinkovitost. Zakon ocenjujejo kot velik dosežek, saj spodbuja razpravo o podnebnih spremembah v vseh političnih strankah, krepi mednarodni ugled države, zastavljanje ambicioznih ciljev in spodbuja energetska sektorja k zmanjševanju emisij. Zdaj pripravljajo dopolnitev zakona, saj so z dolgoletnimi izkušnjami odkrili pomanjkljivosti, kot sta premalo spodbud za vlaganja v prenovno gospodarstva ter pomanjkanje kazni v primeru nedoseganja ciljev. Z dopolnitvijo zakona se bodo podnebna vprašanja razdelila med vsa ministrstva, kar bo prispevalo k celovitemu oziroma bolj učinkovitemu ukrepanju.

Vizija EU do leta 2050 je postati podnebno nevtralna skupnost držav, kar pomeni zmanjšanje izpustov TGP in njihova poraba v proizvodnji.

Emisijski cilj je meja, ki so jo politiki in znanstveniki določili kot največjo dovoljeno količino toplogrednih plinov. Emisijski cilj EU do leta 2050 je neto nič izpustov.

1 EU-trg za trgovanje z izpusti je prvi mednarodni tovrstni sistem in največji na svetu, obsega 31 evropskih držav (Climate Action, 2019 a).

Nekatere druge države članice EU sledijo vzoru Združenega kraljestva in so ali bodo sprejele podobne podnebne zakone (Preglednica 1).

Ukrepi Slovenije

Med letoma 1961 in 2011 se je povprečna temperatura v Sloveniji povišala za 1,7 °C, pri tem se je vzhodni del segrel bolj. Brez ukrepanja se bo temperatura nadalje višala, tako lahko do konca stoletja naraste za 5 °C. S tem lahko pričakujemo večjo vročino poleti, več suš, več močnih padavin, več neurij, pogostejše poplave in plazove (Dolinar in sod., 2014) ter večje nihanje v preskrbi s hrano, več ljudi s senenim nahodom in astmo, večjo umrljivost, večjo obremenitev zdravstvenih ustanov in motnje pri oskrbi z elektriko. Glede na izpostavljenost vplivom in prilagoditvene sposobnosti sta najbolj ranljivi Podravska in Pomurska regija (Kajfež-Bogataj in sod., 2014).

V Sloveniji so pripravljene posamezne strategije, resolucije, akcijski načrti in strokovne podlage na področju prostora in narave, vode, kmetijstva in gozdarstva, gospodarstva, energetike,

infrastrukture in prometa, zavarovalništva, zdravja, nacionalne varnosti, kulturne dediščine ter izobraževanja in raziskovanja. Kljub temu »Slovenija na prilagajanje podnebnim spremembam žal še ni pripravljena v zadostni meri« (Kajfež - Bogataj in sod., 2014: 109). Potrebna je predvsem večja organiziranost pristojnih ustanov, več strokovnjakov s primerno izobrazbo in več ustreznih strokovnih podlag, težavna pa je tudi nizka stopnja ozaveščenosti o potrebah po ukrepanju (Kajfež - Bogataj in sod., 2014).

Korak naprej k reševanju podnebne krize je podnebna strategija Slovenije, ki je najpomembnejši projekt po njeni osamosvojitvi. Strategija bo sledila predstavljenim vzornim primerom iz tujine; tako ukrepi obsegajo (MOP, 2019):

- zakon o podnebni politiki predvidoma v prvi polovici 2020,
- dolgoročna podnebna strategija do leta 2050 predvidoma v drugi polovici 2020,
- petletni podnebni načrt na podlagi petletnih ogljičnih proračunov predvidoma do prve polovice 2021,

Med letoma 1961 in 2011 se je povprečna temperatura v Sloveniji povišala za 1,7 °C, pri tem se je vzhodni del segrel bolj. Brez ukrepanja se bo temperatura nadalje višala, tako lahko do konca stoletja naraste za 5 °C.

Preglednica 1: Podnebni zakoni v državah članicah EU (Vir: Davidovič, Vovk Korže, Lužnik; Vir podatkov: MOP, 2019)

Država	Leto sprejetja	Emisijski cilji ²	Ukrepi
Francija	2015	75 % zmanjšanje TGP ³	Sprememba življenjskega sloga ljudi Zajemanje in shranjevanje ogljika z novimi tehnologijami Zmanjševanje izpustov s projekti v tujini Neodvisni znanstveni odbor Letna poročila o stanju in izvajanju ukrepov
Švedska ⁴	2017	Nič izpustov do leta 2045	Zmanjšanje emisij iz prometa Zajemanje in shranjevanje ogljika z novimi tehnologijami Zmanjševanje izpustov s projekti v tujini Neodvisni znanstveni odbor Vladni akcijski načrt o podnebnih spremembah Letna poročila o stanju in izvajanju ukrepov
Nizozemska	2019	95 % zmanjšanje TGP ⁵	Vladni akcijski načrt o podnebnih spremembah Letna poročila o stanju in izvajanju ukrepov Nacionalni podnebni dan ⁶ Neodvisni znanstveni odbor
Nemčija ⁷	2019	95 % zmanjšanje TGP	Ločeni letni ogljični proračuni za energetiko, promet, kmetijstvo in druge sektorje Neodvisni znanstveni odbor Letna poročila o stanju in izvajanju ukrepov

² Do leta 2050 v primerjavi z letom 1990.

³ V postopku sprejetja dopolnitev zakona s ciljem ničelnih emisij TGP.

⁴ Sprejet dolgoročni okvir za podnebne politike, ne zakon.

⁵ Sprejet je tudi cilj ničelnih emisij pri proizvodnji elektrike.

⁶ Celodnevna razprava v parlamentu o podnebni politiki, predstavitev poročil in ukrepov proti podnebnim spremembam, tematski dogodki za šole in drugo javnost.

⁷ Pripravljen osnutek zakona, ki bo predvidoma sprejet konec leta 2019.

- petletni programi prilagajanja na podnebne spremembe,
- državni podnebni dan, predvidoma tretji četrtek v oktobru 2020,
- neodvisni znanstveni odbor predvidoma oktobra 2020.

Sklep

V približno zadnjih 200 letih se je globalna temperatura povišala za 1 °C, v Evropi pa za 2 °C (Copernicus Climate Change ..., 2018). Podnebne spremembe so posledica človekovih dejavnosti, predvsem velikih izpustov TGP zaradi energetike in prometa ter obsežne sečnje gozdov zaradi kmetijstva. Njihov negativni vpliv se kaže v naravi in družbi, saj škodujejo habitatom in biotski raznovrstnosti, infrastrukturi, prometu in energetiki, kmetijstvu, turizmu in drugim gospodarskim dejavnostim ter zdravju in počutju ljudi. Znanstveniki predvidevajo, da imamo s sodobnim življenjskim slogom samo še 15 let časa za preprečevanje nadaljnega segrevanja in krepitve negativnih vplivov.

S tem namenom skušajo politiki sprejeti različne nacionalne in globalne ukrepe. Tako je bil prvič v zgodovini človeštva sprejet sporazum, ki so ga podpisale skoraj vse države sveta, prav tako pa posamezne države sprejemajo zakone, ki vključujejo izključno podnebne spremembe in prilagajanje na njih. Ker politika uravnava delovanje ljudi in ustanov v družbi, so tovrstni ukrepi nujni, vendar je pri tem pomembno izpostaviti, da za odpravljanje podnebne krize politika sama ni dovolj. Potrebna je tudi sprememba življenjskega sloga vsakega posameznika v smeri zmanjševanja prometa na fosilna goriva, preprečevanja ustvarjanja plastičnih izdelkov in odpadkov ter oskrbe z lokalno sonaravno pridelano hrano.

Viri in literatura

1. Climate Action (2019 a). 2020 climate & energy package. 7. 8. 2019, https://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2020_en
2. Climate Action (2019 b). 2030 climate & energy framework. 7. 8. 2019, https://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2030_en
3. Climate Action (2019 c). Effort sharing: Member States' emission targets. 7. 8. 2019, https://ec.europa.eu/clima/policies/effort_en
4. Climate Action (2019 d). Kyoto 1st commitment period (2008–12). 7. 8. 2019, https://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/progress/kyoto_1_en
5. Climate Action (2019 e). Kyoto 2nd commitment period (2013–20). 7. 8. 2019, https://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/progress/kyoto_2_en
6. Copernicus Climate Change Service (2018). Surface temperature. 7. 8. 2019, <https://climate.copernicus.eu/surface-temperature>
7. Dolinar, M., Vertačnik, G., Bertalančič, R., Dvoršek, D., Nadbath, M., Gartner, D., Klančar, M., Boljka, L., Lanjšček, M., Kolarič, D. (2014). Podnebne spremembe v Sloveniji: podnebne podlage za pripravo ocene tveganj in priložnosti, ki jih podnebne spremembe prinašajo za Slovenijo. 9. 8. 2019, http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/podnebne_spremembe/porcilo_podnebne_spremembe1_2.pdf
8. European Commission (2016). Paris Agreement to enter into force as EU agrees ratification. 7. 8. 2019, https://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-3284_en.htm
9. Kajfež-Bogataj, L., Črepinšek, Z., Zalar, M., Golobič, M., Marot, N., Lestan, K. A. (2014). Podlage za pripravo ocene tveganj in priložnosti, ki jih podnebne spremembe prinašajo za Slovenijo: Končno poročilo. 9. 8. 2019, http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/podnebne_spremembe/pripr_podl_prip_ocene_tveganj.pdf
10. Kuh, K. F. (2018). The Law of Climate Change Mitigation: An Overview. V *Encyclopedia of the Anthropocene*. Str. 505–510.
11. Milman, O. (2015). James Hansen, father of climate change awareness, calls Paris talks 'a fraud'. V *The Guardian*. 7. 8. 2019, <https://www.theguardian.com/environment/2015/dec/12/james-hansen-climate-change-paris-talks-fraud>
12. MOP (2019). Okvir dolgoročne podnebne politike Slovenija »Slovenija in zdrav planet«. V *Informacija Vlade Republike Slovenije o pripravi okvira dolgoročne podnebne politike Slovenije »Slovenija in zdrav planet«*.
13. Paris Agreement (2015). Adoption of the Paris Agreement. 7. 8. 2019, <https://unfccc.int/resource/docs/2015/cop21/eng/109r01.pdf>
14. Robine, J., Cheung, S. K., Le Roy, S., Van Oyen, H., Griffiths, C., Michel, J., Herrmann, F. R. (2008). Death toll exceeded 70,000 in Europe during the summer of 2003. V *Comptes Rendus Biologies* 331. Str. 171–178.
15. United Nations (1992). United Nations Framework Convention On Climate Change. 7. 8. 2019, http://unfccc.int/files/essential_background/background_publications_htmlpdf/application/pdf/conveng.pdf
16. Victor, D. G., Akimoto, K., Kaya, Y., Yamaguchi, M., Cullenward D. in Hepburn C. (2017). Prove Paris was more than paper promises. V *Nature* 548. 7. 8. 2019, <https://www.nature.com/news/prove-paris-was-more-than-paper-promises-1.22378>
17. World Meteorological Organization (2019 a). July matched, and maybe broke, the record for the hottest month since analysis began. 7. 8. 2019, <https://public.wmo.int/en/media/news/july-matched-and-maybe-broke-record-hottest-month-analysis-began>
18. World Meteorological Organization (2019 b). European heatwave sets new temperature records. 7. 8. 2019, <https://public.wmo.int/en/media/news/european-heatwave-sets-new-temperature-records>

Znanstveniki predvidevajo, da imamo s sodobnim življenjskim slogom samo še 15 let časa za preprečevanje nadaljnega segrevanja in krepitve negativnih vplivov.